

OPINIE I KOMENTARZE FRDL SAMORZĄD TERYTORIALNY NA ŚWIECIE

nr 9/2023

TAJWAN – PAŃSTWO O SKOMPLIKOWANYM STATUSIE PRAWNOMIĘDZYNARODOWYM: SAMORZĄD TERYTORIALNY W PRZESTRZENI POLITYCZNEJ KRAJU

dr hab. Grażyna Piechota, prof. KAAFM

Wprowadzenie

Tajwan, inaczej **Republika Chińska**, to państwo o **skomplikowanym statusie międzynarodowym**. Jest wyspą położoną u wybrzeży Chińskiej Republiki Ludowej. Swoim terytorium kontroluje również wyspy Peskadory, Kinmen i Mazu. Z jednej strony państwo pozycjonuje się jako jedyna chińska demokracja na świecie, z drugiej zasada „jednych Chin” powoduje, że państwa trzecie mogą nawiązać oficjalne stosunki dyplomatyczne wyłącznie z **Chińską Republiką Ludową albo z Republiką Chińską (Tajwanem)**. **Chińska Republika Ludowa i Republika Chińska nie utrzymują formalnie kontaktów międzypaństwowych**, ale w relacjach nieoficjalnych funkcjonuje konsensus z 1992, który przewiduje zasadę „jednych Chin” (One China), z tym że każda ze stron rezerwuje sobie prawo do własnej jej interpretacji. Interpretacja Chińskiej Republiki Ludowej to uznanie Tajwanu za „zbuntowaną prowincję” i wynikające stąd dążenie do pełnego zjednoczenia państwa, jako ChRL. To w praktyce powoduje limitowanie pozycji międzynarodowej Tajwanu, również jak chodzi o obecność w międzynarodowych organizacjach, jak ONZ (mimo, iż Tajwan był jednym z państw-założycieli tej organizacji), czy WHA (o status obserwatora do organizacji zdrowia Tajwan lobbuje od wielu lat, angażując w ten proces również społeczność międzynarodową). Obecnie Tajwan posiada nawiązane stosunki dyplomatyczne z trzynastoma państwami na świecie, w Europie wyłącznie ze Stolicą Apostolską (Watykanem).[1] Od czasu objęcia władzy na wyspie przez Demokratyczną Partię Postępu w 2015 roku stosunki dyplomatyczne z Tajwanem zakończyło ponad dziesięć państw, nawiązując je równocześnie z Chińską Republiką Ludową. Ostatnim z państw, które zmieniło orientację dyplomatyczną z Tajwanu na Chiny kontynentalne jest Honduras, stało się to w marcu 2023 roku. Zdaniem dyplomacji tajwańskiej Chiny kontynentalne stosują dyplomację dolarową, aby przekonywać państwa do nawiązywania oficjalnych stosunków dyplomatycznych.

Tajwan, który zamieszkuje niespełna dwadzieścia cztery miliony obywateli, pozycjonowany jest jako państwo o **ugruntowanej i stabilnej demokracji liberalnej**, w której od maja 2019 roku dopuszcza się równość małżeńską. W czerwcu 2023 roku Legislacyjny Yuan (parlament Tajwanu) wprowadził możliwość adopcji dzieci przez małżeństwa jedнопłciowe. To pozycjonuje Republikę Chińską również wśród **najbardziej liberalnych państw świata**.

[1] R. Rajczyk. Tajwan – jedyna chińska demokracja, <https://warsawinstitute.org/pl/tajwan-jedyna-chinska-demokracja/> - 13.06.2023.

O wyjątkowej pozycji Tajwanu świadczą także:

- **wysoki dochód na obywatela**[2] (w grudniu 2021 roku pow. 33 tys. USD, dla porównania Polska w analogicznym okresie niespełna 18 tys. USD),
- od wielu lat najlepsza **opieka zdrowotna** na świecie[3],
- **wysokie technologie** (jako wiodąca gałąź gospodarki[4]),
- zajmowanie czołowych pozycji w rankingach miejsc **do życia dla expatów**[5].

Na Tajwanie niemal **95% mieszkańców korzysta z Internetu**. Republika Chińska jest także krajem pochodzenia wielu globalnie rozpoznawalnych marek, takich jak m.in. Asus, Acer, Benq, Giant, Meriva, HTC.[6]

Pomimo oficjalnej nazwy państwa, która brzmi Republika Chińska, Tajwan wyraźnie dystansuje się od Chin. Mieszkańcy Tajwanu deklarują się w ponad 80 procentach jako Tajwańczycy, zaś ponad 50 procent obywateli chce niepodległości Tajwanu.[7] Zjawisko wyraźnego dystansowania się Tajwańczyków od tożsamości chińskiej nasiliło się po Rewolucji Słoneczników (Sunflower Movement) w 2014 roku. Wtedy Tajwan odrzucając porozumienia handlowe z Chińską Republiką Ludową, a także w kolejnych wyborach parlamentarnych wybierając **Demokratyczną Partię Postępu (DPP)** oraz jej liderkę w wyborach prezydenckich (reprezentującą orientację proniepodległościową Tajwanu), rozpoczął drogę, która z jednej strony zdefiniowała tożsamość tajwańską, z drugiej zaś zaostriżyła relacje Tajwanu i Chin kontynentalnych. Z drugiej strony Tajwan staje się przyczółkiem dla chińskich dysydentów i aktywistów, którzy dotąd znajdowali schronienie w Hongkongu.[8] Władze Hongkongu, podporządkowane Pekinowi, coraz bardziej ograniczają obowiązującą w Hongkongu, w okresie przejściowym pięćdziesięciu lat, autonomię podejmując coraz głębsze działania zjednoczeniowe z Chińską Republiką Ludową.[9] Tajwan staje się tym samym naturalnym miejscem, gdzie szukają schronienia chińscy dysydenci, czy hongkońscy aktywiści.

Władza na Tajwanie została zorganizowana i wciąż funkcjonuje według koncepcji Sun Jat-sena. Klasyczny trójpodział władzy uzupełniony został o elementy tradycji chińskiej. Zgodnie z konstytucją Tajwanu[10] **władze centralne dzielą się na pięć izb**: ustawodawczą, wykonawczą, sądowniczą, kontrolną i egzaminacyjną. Izba Ustawodawcza (parlament) nosi nazwę Legislacyjnego Yuanu, Izba Wykonawcza (rząd) to Wykonawczy Yuan. Izba Sądownicza pełni funkcje sądu najwyższego oraz trybunału konstytucyjnego w jednym; Izba Kontrolna odpowiada połączonym kompetencjom audytu finansowego i rzecznika praw obywatelskich; ostatnia Izba Egzaminacyjna, zajmuje się rozwojem służby cywilnej, odpowiada za nadawanie uprawnień i stopni w administracji Tajwanu. Struktura podziału samorządu terytorialnego jest złożona i tworzy strukturę pięciostopniową, opisaną poniżej.

[2] <https://www.ceicdata.com/en/indicator/taiwan/gdp-per-capita> - 16.06.2023.

[3] <https://www.termedia.pl/mz/Tajwan-jeden-z-najbogatszych-ma-najtanszy-system-zdrowia.8629.html> - 16.06.2023.

[4] <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/tajwan-polprzewodnikiem-globalnej-gospodarki/> - 16.06.2023.

[5] Specjaliści decydujący się na czasowy lub stały pobyt poza granicami własnego kraju,

<https://skarbiec.biz/inwestycje/rynek-nieruchomosci/polska-coraz-atrakcyjniejsza-dla-ekspatow-zyskuja-na-tym-rowniez-nieruchomosci.html> - 16.06.2023.

<https://skarbiec.biz/inwestycje/rynek-nieruchomosci/polska-coraz-atrakcyjniejsza-dla-ekspatow-zyskuja-na-tym-rowniez-nieruchomosci.html> - 16.06.2023.

[6] G. Piechota, Promoting the Image of a Country in the International Arena. Case Study: Taiwan. Global Journal of Advanced Research (GJAR), 2015.

https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/5353/PIECHOTA_Promoting_The_Image_Of_a_Country_2015.pdf?sequence=7&isAllowed=y - 15.06.2023.

[7] Tamże, s. 1637.

[8] G. Piechota, Pomędzy happeningiem a zmianą. Znaczenie komunikacji sieciowej w protestach społeczno-politycznych. Oficyna wydawnicza AFM Kraków, 2018.

[9] G. Piechota. The transnational discourse of political protests: setting the agenda through social media. KOMÉ Journal 2021. http://real.mtak.hu/126721/1/KOME_PiechotaG.pdf - 15.06.2023.

[10] <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0000001> - 15.06.2023.

Akty prawne regulujące funkcjonowanie samorządu Tajwanu

Podstawowym aktem prawnym regulującym podział terytorialny Tajwanu oraz podział kompetencji pomiędzy władzą na poziomie narodowym i lokalnym jest Konstytucja Republiki Chińskiej (Tajwanu) przyjęta 25 grudnia 1946 r. przez Zgromadzenie Narodowe w Nankinie, ogłoszona przez Rząd Narodowy Republiki Chińskiej 1 stycznia 1947 r. i wprowadzona w życie 25 grudnia 1947 r. Samorząd terytorialny jest regulowany w rozdziałach: X. *Kompetencje władz centralnych i lokalnych* (art. 107-111) oraz XI. *System samorządu terytorialnego* (art. 112-120), podzielonych na sekcję 1: dotyczącą prowincji i sekcję 2: dotyczącą powiatów.[11]

Kolejnym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie samorządu są dodatkowe artykuły Konstytucji Republiki Chińskiej ogłoszone 1 maja 1991 roku.[12] W artykule 9 tego dokumentu uregulowano m.in. tryb wyłaniania władz wykonawczych, skład rad doradczych oraz sposób ich powoływania. Podstawowym aktem prawnym rangi ustawy, regulującym ustrój i kompetencje samorządu jest **ustawa samorządowa ze stycznia 1999 roku**.^[13] Dodatkowo, konkretne zagadnienia regulują też inne ustawy zwykłe.

Podział terytorialny Tajwanu

Podział terytorialny Republiki Chińskiej jest pięciostopniowy. Tajwan jest podzielony na dwie **prowincje** (*province*) (obecnie są częścią administracji centralnej) i sześć miast wydzielonych (*special municipality*). Prowincje są podzielone na trzynaście **powiatów** (*counties*) i trzy **miasta na prawach powiatu** (*city*). Następnie powiaty dzielą się na **miasta** (*townships*), **gminy miejskie** (*county-administered cities*) i **gminy wiejskie** (*village*), a także **gminy aborygeńskie** (zagadnienia dotyczące aborygenów nie są objęte niniejszą analizą)[14]. Trzy miasta na prawach powiatu dzielą się na **dzielnice** (*districts*). Z kolei miasta i gminy miejskie dzielą się na wsie będące częścią miast, a gminy wiejskie dzielą się na wsie. Łączna liczba wsi i wsi będących częścią miast to 7.851 jednostek. Podstawową i najmniejszą jednostką podziału terytorialnego są **osiedla** (*neighborhoods*), których jest na Tajwanie 147.785.

Od 1999 r. rząd prowincji jest oddziałem Yuanu wykonawczego (rządu centralnego), a prowincje nie są zaliczane do lokalnego samorządu. Miasta wydzielone, miasta na prawach powiatu i powiaty są pierwszym stopniem organów samorządowych.

Obecnie Tajwan obejmuje:

- **6 miast wydzielonych:** Taipei; New Taipei; Taoyuan; Taichung; Tainan i Kaohsiung,
- **13 powiatów:** Hsinchu; Miaoli; Changhua; Nantou; Yunlin; Chiayi; Pingtung; Yilan; Hualien; Taitung; Penghu; Kinmen; Lienchiang,
- **3 miasta na prawach powiatu:** Keelung; Hsinchu; Chiayi.

Organizacja i kompetencje organów samorządu terytorialnego

Podział i zakres kompetencji w samorządzie lokalnym reguluje ustawa samorządowa z 1999 roku. Prowincje posiadają rządy (provincial government), które składają się z dziewięciu członków, pracami rządu prowincji kieruje gubernator (governor). **Prowincje nie są jednostkami samorządowymi, ale częścią struktury rządu.** Członkowie rządów prowincji są nominowani przez premiera rządu Tajwanu (od stycznia 2023 roku Chen Chien-jen), zaś mianowania wręczane są im przez prezydenta Tajwanu (od 2016 roku Tsai Ing-wen).

[11] <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0000001> - 15.06.2023.

[12] <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0000002> - 15.06.2023.

[13] <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0040003> - 17.06.2023.

[14] Rdzenna ludność Tajwanu stanowi 2% mieszkańców. 16 grup mniejszościowych uznawanych oficjalnie przez państwo posługuje się językami austronezyjskimi. Posiadają własną reprezentację polityczną na szczeblu lokalnym i ogólnokrajowym.

Rządy prowincji wykonują zadania powierzone przez rząd centralny. Podlegają rządowi na Tajwanie (Yuan wykonawczy). Prowincje oprócz rządu prowincji i gubernatora mają także prowincjonalną radę konsultacyjną (provincial consultative council), powoływaną w tym samym trybie co rząd prowincji, na okres 3 lat. Prowincjonalna rada konsultacyjna ma charakter społeczny (osoby nie są wynagradzane) i pełni funkcje konsultacyjno-doradcze w sprawach dotyczących tej prowincji, w której została powołana.[15]

W miastach wydzielonych o specjalnym statusie (jak wskazano wyżej jest ich 6) działa **rada miasta** (*city council*), która pełni funkcję organu stanowiącego oraz **burmistrz** (*mayor*), który jest organem wykonawczym jednostki samorządu terytorialnego. Członkowie rady gminy są wybierani w powszechnych wyborach na czteroletnią kadencję i mają prawo do reelekcji. Władza wykonawcza spoczywa w rękach burmistrza, który reprezentuje miasto wobec społeczeństwa i jest odpowiedzialny za ogólne sprawy administracyjne. Burmistrzowie są wybierani w głosowaniu powszechnym na czteroletnią kadencję, a liczba kolejnych kadencji jest ograniczona do dwóch.

Każdy **powiat oraz miasto ma lokalną radę powiatową/miejską** (*county/city council*). Rada działa jako organ stanowiący powiatu lub miasta. Jej członkowie są wybierani w głosowaniu powszechnym na czteroletnią kadencję i mają prawo do reelekcji. Egzekutywa w powiatach należy do **starostów** (*magistrate*), w miastach do **burmistrzów** (*mayor of township*) (w gminach wiejskich – wójtów *chief of village*), którzy reprezentują powiat lub miasto/ wieś wobec społeczeństwa i są odpowiedzialni za ogólne sprawy administracyjne władz powiatu lub miasta/wsi. Zarówno starostowie jak i burmistrzowie są wybierani w wyborach powszechnych na czteroletnią kadencję i mogą sprawować nie więcej niż dwie kolejne kadencje.

Kompetencje i zadania administracyjne są podzielone na te, które są w wyłącznej kompetencji rządu centralnego, takie które Yuan wykonawczy może delegować do samorządów oraz takie, które są wyłącznie w kompetencji samorządów. Władzom na poziomie centralnym konstytucja Republiki Chińskiej przyznaje kompetencje ustawodawcze i prawodawcze w zakresie polityki zagranicznej, obrony, prawa karnego i cywilnego, handlowego, wymiaru sprawiedliwości, finansów państwa (w tym podziału funduszy między władze centralne a lokalne), systemu pieniężno-bankowego, handlu międzynarodowego, miar i wag oraz kwestii gospodarczych państw obcych i ich obywateli. Wszystkie zadania, które nie są przypisane konkretnie do określonego szczebla administracji podlegają jurysdykcji Yuanu wykonawczego, jeżeli mają charakter ogólnokrajowy; prowincji, jeżeli dotyczą prowincji i powiatowi, jeśli dotyczą powiatu. Spory kompetencyjne rozstrzyga Yuan wykonawczy.

Rząd prowincji podlega nadzorowi Wykonawczego Yuan i zajmuje się następującymi sprawami:

- nadzorowanie spraw samorządowych w powiatach/miastach,
- prowadzenie spraw administracyjnych samorządu prowincji,
- wykonywanie innych obowiązków określone przez prawo lub zleconych przez Yuan wykonawczego.

Zakresy obowiązków każdej z jednostek samorządu terytorialnego określa ustawa samorządowa (w rozdziale 3).[16] Jeśli prawo nie stanowi inaczej, wszelkie sprawy dotyczące dwóch lub więcej powiatów mogą być podejmowane wspólnie przez zainteresowane jednostki.

Finansowanie zadań samorządu

Tajwan na szczeblu krajowym posiada **dwie kategorie podatków**. Są to cła oraz podatki wewnętrzne. Za pobór i zarządzanie cłami odpowiada Generalna Dyrekcja Cef, mająca lokalne biura na terenie całego państwa.

[15] J. Rowiński, W. Jakubiec. System konstytucyjny i przedstawicielski Tajwanu. Warszawa 2015.

[16] <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0040003> - 17.06.2023.

Natomiast za pobór i nadzór nad podatkami wewnętrznymi odpowiada pięć krajowych administracji podatkowych, podlegających bezpośrednio Yuanowi wykonawczemu.

Podatki wewnętrzne obejmują m.in. podatek:

- dochodowy,
- od działalności gospodarczej,
- od nieruchomości,
- od darowizn,
- VAT,
- od transakcji finansowych (w tym papierów wartościowych, transakcji futures),
- alkoholowy,
- tytoniowy.

Ministerstwo Finansów jako administracja centralna zajmuje się sprawami poboru podatków, wydawaniem interpretacji ustaw/przepisów podatkowych oraz regulowaniem dochodów i wydatków.

Na poziomie lokalnym za pobór podatków odpowiadają **urzędy skarbowe**, działające w gminach, powiatach i w miastach. Istnieje osiem różnych rodzajów podatków lokalnych i wszystkie są pobierane przez urzędy skarbowe w gminach, powiatach i miastach.

Do podatków lokalnych zalicza się m.in. podatki:

- od gruntów rolnych,
- od nieruchomości
- od pojazdów,
- od rozrywki,
- opłatę skarbową[17].

Podatek od nieruchomości jest pobierany w zależności od przeznaczenia gruntu. Zabudowa mieszkaniowa objęta jest podatkiem w wysokości 0,2 procenta wartości nieruchomości, zaś nieruchomości inwestycyjne są opodatkowane w wysokości 1 procenta.[18] Dochody z podatków lokalnych są wykorzystywane przez samorządy lokalne.

Samorząd lokalny o mniejszych możliwościach finansowych może uzyskiwać **dotacje rządowe** (celem ich przyznawania jest zrównoważony rozwój samorządów lokalnych). Inną formą wspierania słabszych finansowo samorządów są **środki pomocowe**, które płyną od innych samorządów o większych możliwościach. Dotacje rządowe są zależne od sytuacji, w której samorząd każdego szczebla przestrzegając prawa nie uzyskuje dochodów z określonych prawem źródeł.

System podatkowy dotyczący podatku dochodowego obywateli na Tajwanie ma charakter progresywny, od 5 do 45 procent. Osoby, które uzyskują dochody do 540 tys. dolarów tajwańskich płacą 5 procent podatku (ok. 72.500 PLN), osoby uzyskujące dochody powyżej 10 mln. 300 tys. płacą odpowiednio 45 procent. Istnieje sześć progów podatkowych: 5, 12, 20, 30, 40, 45 procent. Przedsiębiorstwa płacą podatek w wysokości 17%, pod warunkiem uzyskiwania dochodów powyżej 120 tys. dolarów tajwańskich (ok. 16.000 PLN). Poniżej tego progu przedsiębiorca jest zwolniony z opodatkowania.

Partie polityczne na Tajwanie i lokalna rywalizacja polityczna

Jak wspomniano we wstępie, Tajwan należy do państw demokratycznych o ustabilizowanym systemie politycznym.

[17] Wszystkie podatki lokalne można znaleźć pod adresami: https://www.dot.gov.tw/Eng/singlehtml/en_142; <https://investtaiwan.nat.gov.tw/showPage?lang=eng&search=702> - 15.06.2023.

[18] https://www.dot.gov.tw/Eng/singlehtml/en_144 - 15.06.2023.

Obecna sytuacja zaczęła się kształtować po 1987 roku, kiedy zniesiono na wyspie stan wojenny wprowadzony przez Czang Kaj-szeka w 1946 roku. Po 1987 roku tajwański ustrój polityczny stopniowo przekształcał się z autorytarnego w demokratyczny. Przemiany pociągnęły za sobą liczne reformy społeczne, w tym nadanie praw kobietom[19], wprowadzenie pluralizmu politycznego (pierwsza partia opozycyjna DPP powstała w 1986, zaś w 1992 roku uczestniczyła w pierwszych w pełni wolnych wyborach), zniesienie cenzury mediów oraz gwałtowny rozwój gospodarczy. Wiodące znaczenie w kształtowaniu demokracji politycznej Tajwanu miały dwie partie polityczne. **Kuomintang (KMT)** z akceptacją jedności Chin i tradycji konfucjańskich oraz **Demokratyczna Partia Postęp (DPP)**, podkreślająca potrzebę odrębności wyspy, z programem proniepodległościowym.

Na przełomie marca i kwietnia 2014 roku na Tajwanie wybuchła Rewolucja Słoneczników. Był to protest, który nastąpił po ogłoszeniu przez przewodniczącego Kuomintangu przyspieszenia ratyfikacji porozumienia handlowego z Chińską Republiką Ludową. Protestowali przede wszystkim młodzi ludzie – studenci, którzy zajęli budynek tajwańskiego parlamentu. Protest trwał niemal miesiąc, zakończył się po tym, jak przewodniczący parlamentu Tajwanu zapewnił, że porozumienie z Chińską Republiką Ludową przed podpisaniem zostanie poddane ponownemu przeglądowi. Kolejne wybory parlamentarne w 2016 roku doprowadziły do alternacji władzy, wygrała je partia opozycyjna (DPP), a jej liderka zwyciężyła w wyborach prezydenckich w 2016 roku, uzyskując reelekcję w 2020 roku.

Dwie główne tajwańskie partie polityczne rywalizują ze sobą także na poziomie samorządowym. Językiem uwagi stają się przede wszystkim wybory w sześciu miastach wydzielonych, których liderzy ścierają się na poziomie lokalnym, traktując zarządzanie miastami jako punkt wyjścia do kariery na poziomie narodowym. Jako przykład może służyć pojedynek z roku 2010, kiedy w wyborach na burmistrza Nowego Tajpej wystartował Eric Chu, przewodniczący Kuomintangu w latach 2015–2016. Chu wygrał wybory i pokonał kandydatkę partii DPP, obecną prezydent państwa Tsai Ing-wen. Także kolejne wybory w tym samym mieście stanowiły starcie polityków Kuomintang i DPP. W 2014 roku Eric Chu pokonał Yu Shyi-kuna, obejmując urząd na drugą kadencję. W 2016 roku Eric Chu jako kandydat na urząd prezydenta Tajwanie przegrał z Tsai Ing-wen.

Również burmistrzowie pozostałych miast wydzielonych są związani z partiami politycznymi. W Taipei burmistrzem jest Chiang Wan-an, młody polityk należący do Kuomintangu, w Taoyuan Chang San-cheng polityk należący do Kuomintangu, w Taichung Lu Shio-wen-yen należąca do Kuomintangu, w Tainan Huang Wei-cher, należący do Demokratycznej Partii Postępu, w Kaohsiung Chen Chi-mai z DPP.

W miasta na prawach powiatu lokalna władza wykonawcza również spoczywa w rękach przedstawicieli partii politycznych: w Keelung rządzi Hsieh Kuo-liang z Kuomintangu, w Hsinchu Kao Hung-an z Taiwan People`s Party[20], w Chiayi Huang Min-hui należąca do Kuomintang.

Wybory samorządowe reguluje ustawa o wyborach i odwołaniu urzędników służby cywilnej z maja 1980 roku ze zmianami, z których ostatnia pochodzi z grudnia 2021 roku.[21]

[19] E. Trojnar, Droga kobiet do polityki na Tajwanie w kontekście wyborów powszechnych w 2016 roku. https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/52510/trojnar_droga_kobiet_do_polityki_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y - 17.06.2023.

[20] Tajwańska Partia Ludowa – partia polityczna na Tajwanie, założona 6 sierpnia 2019 roku przez ówczesnego burmistrza Tajpej Ko Wen-je, który wciąż pozostaje jej przewodniczącym. Jest trzecią siłą polityczną Tajwanu, w parlamencie partia objęła 5 ze 113 mandatów. Partia odwołuje się do korzystni historycznych i nawiązuje do Tajwańskiej Partii Ludowej, która powstała na wyspie w 1927 roku, jako pierwsza partia polityczna Tajwanu.

[21] <https://law.moj.gov.tw/Eng/LawClass/LawHistory.aspx?pcode=D0020010> - 17.06.2023.

Zgodnie z art. 6 w administracji centralnej i w każdej gminie lub powiecie (mieście) powołuje się komisję wyborczą. Czynne prawo wyborcze posiada osoba, która ukończyła **20 lat**.^[22] W wyborach samorządowych osoba może głosować, jeśli zamieszkuje w okręgu wyborczym nie której niż 4 miesiące (nieco odmiennie są regulowane kwestie dotyczące rdzennej ludności, co nie jest przedmiotem tego opracowania). Bierne prawo wyborcze uzyskuje jednostka, która ukończyła **23 lata**, z tym, że minimalny wiek kandydata na szefa organu wykonawczego to **26 lat**.

Osoby skazane za konkretne przestępstwa, wymienione w art. 26, a także pozbawione praw publicznych, osoby, które ogłosiły upadłość albo zostały objęte kuratelą – nie mogą zostać zarejestrowane jako kandydaci. Możliwość zarejestrowania jako kandydata pozbawieni są również m.in. żołnierze w czynnej służbie, żołnierze w służbie zastępczej czy uczniowie szkół wojskowych. Legalnie działające partie polityczne mają prawo rekomendować kandydatów do udziału w wyborach (art. 28).

Wybory nie są jednodniowe. Zgodnie z art. 40 okresy do wybierania (terminystosowane są także w procedurze odwołania) wynoszą **od 5 do 15 dni** – zależnie od wybieranych/odwoływanych organów. Lokale wyborcze w okresach wyborów są czynne codziennie w godzinach od 7.00 do 22.00.

Od 2014 roku wybory lokalne zostały połączone w jednym głosowaniu, które zwykle odbywa się w listopadzie, raz na cztery lata. Organy wykonawcze wybierane są poprzez głosowanie typu „first-past-the-post”^[23], natomiast organy stanowiące są wybierane metodą „single non-transferable vote” co umożliwi stworzenie mieszanej reprezentacji i reprezentację także mniejszych ugrupowań politycznych. Wyniki ostatnich wyborów lokalnych, ze wskazaniem reprezentacji politycznej na wszystkich szczeblach samorządu można znaleźć pod wskazanym adresem.^[24]

Odwołanie podmiotów pochodzących z wyborów może nastąpić minimum po roku sprawowania urzędu (art. 75). Liczba wnioskodawców, składających wniosek o odwołanie nie może być mniejsza niż 1 procent ogółu wyborców w okręgu wyborczym (art. 76). Artykuł 80 ustawy określa terminy, w jakich należy zebrać podpisy, aby przeprowadzić procedurę odwołania. Terminy do zebrania podpisów są uzależnione od stanowiska osoby i wynoszą od 40 do 60 dni. Na zebranie podpisów w celu skutecznego wycofania wniosku przewidziano 20 dni. Głosowanie w sprawie odwołania odbywa się w ciągu 20-60 dni od dnia ogłoszenia wniosku o odwołanie, poprzez wybór i zaznaczenie na kartach do głosowania jednej z odpowiedzi: „zgadzam się na odwołanie” albo „nie wyrażam zgody na odwołanie”. Artykuł 90 stanowi, iż odwołanie następuje jeśli spośród ważnych kart do głosowania liczba wyrażających zgodę jest większa niż liczba sprzeciwów i osiągnęła 1/4 ogólnej liczby wyborców w danym okręgu wyborczym. Podmiot odwołany nie może kandydować na ten sam urząd w ciągu 4 lat od dnia odwołania ze stanowiska, dotyczy to również przypadku, kiedy osoba zrezygnowała w toku postępowania o odwołanie.

Referendum lokalne

Podstawą prawną regulującą zagadnienia związane z referendum jest ustawa z dnia 31 grudnia 2003 roku o referendum. Regulacje prawne dotyczące referendum lokalnego zawarto w sekcji 2 (przepisy art. 26-28).^[25]

[22] W listopadzie 2022 roku odbyło się ogólnokrajowe referendum konstytucyjne, w sprawie obniżenia wieku nabycia czynnego prawa wyborczego z 20 lat do 18 lat. Referendum było nieważne z powodu zbyt niskiej frekwencji. Art. 130 Konstytucji Republiki Chińskiej pozostaje w mocy. <https://www.cec.gov.tw/english/cms/rProfile> - 18.06.2023.

[23] FPTP to system wyborczy, w którym wyborcy oddają głos na jednego kandydata, a kandydat z największą liczbą głosów wygrywa wybory. W tym systemie zwycięzca potrzebuje największej liczby głosów, a nie większości bezwzględnej.

[24] https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Taiwanese_local_elections - 17.06.2023.

[25] <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawHistory.aspx?pcode=D0020050> - 15.06.2023.

Jak wynika ze zdania poprzedniego, ustawa reguluje referenda organizowane na poziomie ogólnokrajowym i lokalnym (art. 2 ustawy o referendum). Cześć przepisów dotyczących referendów ogólnokrajowych stosuje się odpowiednio także do referendum lokalnego (dot. art. 17-24 ustawy o referendum).

Od czasu uchwalenia ustawy w 2003 roku odbyło się łącznie 5 głosowań krajowych nad 20 wnioskami. W wyniku głosowań przyjęto 7 z 20 wniosków, a pozostałe 13 odrzucono.[26] Ustawa została znowelizowana w styczniu 2018 roku. W ramach nowelizacji m.in. obniżono wiek uprawniający do głosowania do 18 lat, Centralna Komisja Wyborcza jest organem odpowiedzialnym za referenda, wprowadzono system elektroniczny w celu umożliwienia składania podpisów obywatelom. Kolejna nowelizacja miała miejsce w czerwcu 2019 roku. Na mocy tej nowelizacji m.in. ograniczono możliwości składania kolejnych wniosków w tej samej sprawie w ciągu 2 lat od daty ogłoszenia wyników referendów.

Ustawa przewiduje, że referenda mogą być inicjowane przez obywateli na podstawie petycji. Wnioski o referendum mogą być składane także przez władzę ustawodawczą, wykonawczą lub na wniosek prezydenta. Podczas, gdy referenda ogólnokrajowe leżą w gestii Centralnej Komisji Wyborczej, referendumi lokalnymi zarządzają samorzady gminne i powiatowe (miejskie). Obwodowe komisje wyborcze są odpowiedzialne za przebieg głosowania. Referenda, określone ustawą w sprawach lokalnych nie mogą dotyczyć takich zagadnień jak budżet, podatki, wynagrodzenia i spraw personalnych. Wnioskodawcą może być osoba, która posiada czynne prawa wyborcze i zamieszkuje w określonej gminie (powiecie lub mieście) co najmniej 6 miesięcy.

Zgodnie z art. 12 ustawy o referendum liczba wnioskodawców nie może być mniejsza niż jedna dziesięciotysięczna całego elektoratu w ostatnich wyborach Prezydenta i Wiceprezydenta. Wniosek o referendum lokalne składa się w urzędzie gminy lub powiatu (miasta). Jeśli zagadnienia dotyczące proponowanego referendum budzą wątpliwości co do kompetencji określonego podmiotu samorządu, gdzie złożono propozycję referendum, są zgłaszane Yuanowi wykonawczemu do rozstrzygnięcia. Kwestie organizacji referendum jak: ogłoszenie, wydruk kart do głosowania, sporządzenie i zmiany spisu wyborców, ustalenie wyników głosowania itd. są regulowane ogólnymi przepisami dotyczącymi referendum. Przepisy art. 17-24 stosuje się odpowiednio do ogłoszenia referendum, wydrukowania kart do głosowania referendalnego, sporządzenia, odczytania i zmiany spisu wyborców referendalnych, sporządzenia i druku biuletynu referendalnego, wstrzymania referendum, zakładania komitetów i zbierania funduszy przez zwolenników i przeciwników wniosku, głosowania i liczenia głosów oraz uznawania ważnych i nieważnych kart do głosowania na propozycje referendum lokalnego.

Właściwy organ organizujący referendum (powiatowa/miejska/gminna komisja wyborcza) na 90 dni przed referendum podaje do wiadomości publicznej takie sprawy jak m.in.: termin głosowania nad wnioskiem w referendum oraz godziny rozpoczęcia i zakończenia głosowania, tekst główny i uzasadnienie propozycji referendum.

Mimo, iż referendum ma charakter lokalny, właściwy **organ jest zobowiązany do zapewnienia przedstawicielom zwolenników lub przeciwników referendum czasu na przedstawienie swoich opinii lub debatę w ogólnokrajowych kanałach radiowych i telewizyjnych na koszt publiczny.** Wyznaczone stacje telewizyjne nie mogą odmówić przyjęcia wniosku. Prezentacje stanowisk stron referendum lub debaty odbywają się co najmniej pięć razy w ogólnopolskich kanałach telewizyjnych. Nadto są transmitowane w Internecie, a ich nagranie wideo i audio jest publikowane na stronie internetowej właściwego organu (art. 17).

[26] <https://www.cec.gov.tw/english/cms/rProfile> - 17.06.2023.

Na dwa dni przed głosowaniem właściwy organ sporządza i drukuje biuletyn referendalny, który dostarczany jest obywatelom w obwodzie głosowania, dodatkowo także wywieszany w zwyczajowo ustalonych miejscach i publikowany w Internecie. Głosowanie odbywa się poprzez zaznaczenie na karcie do głosowania stwierdzenia „zgadzam się” albo „nie zgadzam się”.

Ustawa o referendum w art. 20 wymienia podmioty, które nie mogą finansować komitetów referendalnych, zalicza się do nich m.in. zagraniczne stowarzyszenia, osoby prawne, osoby fizyczne lub stowarzyszenia, osoby prawne składające się głównie z członków zagranicznych. Nadto osoby fizyczne, osoby prawne, stowarzyszenia lub inne instytucje w Chińskiej Republice Ludowej lub osoby prawne, stowarzyszenia lub inne instytucje składające się głównie z obywateli Chińskiej Republiki Ludowej. Dodatkowo wymienia się także rezydentów, osoby prawne, stowarzyszenia lub inne instytucje w Hongkongu i Makau lub osoby prawne, stowarzyszenia lub inne instytucje składające się głównie z mieszkańców Hongkongu lub Makau. Takie działania mają na celu przede wszystkim ochronę sfery publicznej Tajwanu przed ingerencją polityczną pochodzącą wprost bądź pośrednio z Chińskiej Republiki Ludowej. Finansowanie kampanii referendalnych jest kontrolowane. W terminie 30 dni od dnia głosowania należy złożyć rozliczenie dochodów i wydatków do Centralnej Komisji Wyborczej, której przysługuje prawo żądania przedłożenia dowodów, jeśli uzna iż rozliczenie jest wadliwe. Centralna Komisja Wyborcza w terminie 45 dni od daty otrzymania rozliczenia, jakie uznaje za prawidłowe ogłasza je w odpowiednim biuletynie rządowym. Referenda ogłasza się w dni wolne od pracy. Spory referendalne są rozpatrywane przez sądy administracyjne, co reguluje art. 47 ustawy.

Wynik referendum jest wiążący, jeżeli ważnie oddanych głosów „za” jest więcej niż głosów „przeciw” i zagłosowało co najmniej 1/4 uprawnionych do głosowania. Termin referendum podawany jest w ciągu 7 dni od daty zakończenia głosowania. **Wynik referendum jest wiążący przez 2 lata.** W tym czasie nie można zmienić stanu prawnego, czy faktycznego ustalonego decyzją referendum, a także ponownie wnieść wniosku o referendum w tej samej sprawie.

Podsumowanie

W artykule scharakteryzowano samorząd terytorialny Tajwanu ze wskazaniem nie tylko kwestii podstawowych, jak podział terytorialny, zakres kompetencji poszczególnych podmiotów samorządu, tryb wyboru organów, czy identyfikacja źródeł finansowania funkcjonowania samorządu. Uwagę czytelników starano się także skoncentrować na rozwiązaniach takich jak władza w samorządzie lokalnym, której obejmowanie, jak wynika z wyżej przedstawionych przypadków, jest ściśle powiązane z przynależnością do konkretnych partii politycznych. Należy przy tym pamiętać, iż różnice pomiędzy oboma głównymi ugrupowaniami politycznymi: partią Kuomintang i DPP określają stosunek do niepodległości Tajwanu oraz relacje z Chińską Republiką Ludową. Również szerzej opisane zjawisko referendum dowodzi, iż demokracja tajwańska jest stabilna i oparta na partycypacji obywatelskiej. Środki masowego przekazu oraz Internet są traktowane jako kanał transferu treści istotnych z punktu widzenia wspierania partycypacji politycznej.

Nadmienić należy również, że frekwencja wyborcza na Tajwanie to średnio ok. 67 procent (w Polsce średnio 50 procent), w tajwańskich wyborach prezydenckich frekwencja wynosi ok 75 procent.[27] W ostatnich wyborach samorządowych frekwencja wyborcza na Tajwanie wyniosła pow. 62%. Odnotowane referenda narodowe rozstrzygano przy frekwencji na średnim poziomie ok. 40 procent. Jednocześnie stworzony system prawny chroni decyzje obywateli, podejmowane w drodze demokracji bezpośredniej i eliminuje sytuacje, w których narzędzie demokracji bezpośredniej byłoby nadużywane.

Można zatem sformułować wniosek, że silna i stabilna demokracja na Tajwanie jest efektem tak przemyślanych rozwiązań systemowych, jak i aktywnej partycypacji obywatelskiej w wyborach, jak i podczas referendów.

[27] <https://www.electionguide.org/countries/id/209/> - 16.06.2023.

Bibliografia:

- Altermatt U., Sarajewo przestrzega. Etnonacjonalizm w Europie, Kraków 1998.
- Caluwaerts D., Reuchamps M., Strengthening democracy through bottom-up deliberation: An assessment of the internal legitimacy of the G1000 project. „Acta Politica”, 2015, 50(2), s. 151-170.
- Chambers, S., Rhetoric and the Public Sphere: Has Deliberative Democracy Abandoned Mass Democracy? „Political Theory”, 2009, 37(3), 323-350.
- Crosby N., Nethercut D., Citizens' Juries: Creating a Trustworthy Voice of the People, [w:] John Gastil and Peter Levine (red.) The Deliberative Democracy Handbook: Strategies for Effective Civic Engagement in the 21st Century, Jossey-Bass, San Francisco 2005, s. 111-119.
- Curato N., Böker M., Linking mini-publics to the deliberative system: a research agenda, „Policy Sciences”, 49, 2016, s. 173-190.
- Curato N., Farrel D.M., Geissel B., Grönlund K., Mockler P., Pilet J-B., Renvick A., Rose J., Setälä M., Suiter J., Deliberative mini-publics. Core Design Features, Bristol University Press, Bristol 2021.
- Dahl R. A., Democracy and its critics, Yale University Press, New Haven 1989.
- Dienel P., Renn O., Planning Cells: A Gate to “Fractal” Mediation, [w:] Ortwin Renn, Thomas Webler, Peter Wiedemann (red.) Fairness and Competence in Citizen Participation: Evaluating Models for Environmental Discourse, Kluwer, Dordrecht 1995, s. 117-140.
- Elstub S., Mini-publics: Issues and cases, [w:] S. Elstub, P. McLaverty (red.), Deliberative democracy: Issues and cases, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014.
- Escobar O., Elstub S., Forms of Mini-publics: An introduction to deliberative innovations in democratic practice, Research and Development Note, Sydney: newDemocracy, 8 May 2017.
- Farrel D.M., Suiter J., Reimagining Democracy: Lessons in Deliberative Democracy from the Irish Front Line, Cornell University Press, Ithaca and London 2019.
- Farrell D.M., O'Malley E., Suiter J., Deliberative Democracy in Action Irish-style: The 2011 We the Citizens Pilot Citizens' Assembly, „Irish Political Studies”, 2013, 28:1. DOI: 10.1080/07907184.2012.745274.
- Farrell D.M., Suiter J., Cunningham K., Harris C., When Mini-Publics and Maxi-Publics Coincide: Ireland's National Debate on Abortion, “Representation”, sierpień 2020. DOI: 10.1080/00344893.2020.1804441.
- Fishkin J., Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform. Yale University Press, 1991.
- Fishkin J., Farrar C., Deliberative Polling, [w:] J. Gastil, P. Levine (red.) The Deliberative Democracy Handbook: Strategies for Effective Civic Engagement in the 21st Century, Jossey-Bass, San Francisco 2005, s. 68-79.
- Fishkin J., Democracy When the People Are Thinking: Revitalizing Our Politics through Public Deliberation, Oxford University Press, Oxford 2018.
- Fishkin, James S. and Luskin R.C., The Quest for Deliberative Democracy, [w:] M. Saward (red.) Democratic Innovation: Deliberation, Representation and Association. Routledge, London 2000, s. 17-28.
- Flanigan, B., Gólz, P., Gupta, A., Hennig B., Procaccia A.D., Fair algorithms for selecting citizens' assemblies, „Nature”, 2021, 596, s. 548-552.
- Fournier P., van der Kolk H., Carty R.K., Blais A., Rose J., When Citizens Decide: Lessons from Citizen Assemblies on Electoral Reform, Oxford University Press, Oxford 2011.
- Freschi A. C., Mete, V., The political meanings of institutional deliberative experiments: Findings on the Italian case. Sociologica, 2009.
- Friedman M., Comments on Monetary Policy, [w:] Essays in Positive Economics, University of Chicago Press, Chicago 1953.
- Fung A., Recipes for public spheres: Eight institutional design choices and their consequences, „Journal of Political Philosophy”, 2003, 11(3): 338-367.
- Gerwin M., Panele obywatelskie. Przewodnik po demokracji, która działa, Kraków 2018.
- Giraudet LG., Apouey B., Arab H. i in., “Co-construction” in deliberative democracy: lessons from the French Citizens' Convention for Climate, „Humanities and Social Sciences Communications”, 9, 207 (2022).
- Goodin R.E., Dryzek J., Deliberative impacts: The macro-political uptake of mini-publics, „Politics and Society”, 2006, 34(2), 219-244.
- Grönlund K., Bächtiger A., Setälä M. (red.), Deliberative Minipublics: Involving Citizens in the Democratic Process. ECPR Press, Colchester 2014.
- Hansen M. H., Athenian Democracy in the Age of Demosthenes, University of Oklahoma Press edition, Norman 1999.
- Hendriks C.M., Consensus Conferences and Planning Cells, Jossey-Bass, San Francisco 2005.
- Hibbing J. R., Theiss-Morse E., Stealth democracy: Americans' beliefs about how government should work, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave, OECD Publishing, 2020.
- Jacquet V., Explaining non-participation in deliberative mini-publics, „European Journal of Political Research”, 2017, 56(3), s. 640-659.
- Jacquet V., Niessen C., Reuchamps M., Sortition, its advocates and its critics: An empirical analysis of citizens' and MPs' support for random selection as a democratic reform proposal, „International Political Science Review”, 2020, s. 1-22.
- Joss S., Danish Consensus Conferences as a Model of Participatory Technology Assessment: An Impact Study of Consensus Conferences on Danish Parliament and Danish Public Debate, „Science and Public Policy”, 1998, 25, s. 2-22.
- Joss S., Durant J. (red.), Public Participation in Science: The Role of Consensus Conferences in Europe, Science Museum, London 1995.

Bibliografia

- Piechota G. Promoting the Image of a Country in the International Arena. Case Study: Taiwan. Global Journal of Advanced Research (GJAR), 2015.
https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/5353/PIECHOTA_Promoting_The_Image_Of_a_Country_2015.pdf?sequence=7&isAllowed=y - 15.06.2023.
- Piechota G. Pomiędzy happeningiem a zmianą. Znaczenie komunikacji sieciowej w protestach społeczno - politycznych. Oficyna wydawnicza AFM Kraków, 2018.
https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/24642/Piechota_Pomiedzy_happeningiem_zmiana_2018.pdf?sequence=13.
- Piechota G. The transnational discourse of political protests: setting the agenda through social media. KOME Journal 2021. http://real.mtak.hu/126721/1/KOME_PiechotaG.pdf
- Rajczyk R. Tajwan-jedyna chińska demokracja <https://warsawinstitute.org/pl/tajwan-jedyna-chinska-demokracja/>
- Rowiński J., Jakubiec W. System konstytucyjny i przedstawicielski Tajwanu. Warszawa 2015.
- Trojnar E. Droga kobiet do polityki na Tajwanie w kontekście wyborów powszechnych w 2016 roku.
https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/52510/trojnar_droga_kobiet_do_polityki_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Akty prawne i źródła internetowe

- <https://www.ceicdata.com/en/indicator/taiwan/gdp-per-capita>
- <https://www.termedia.pl/mz/Tajwan-jeden-z-najbogatszych-ma-najtanszy-system-zdrowia.8629.html>
- <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/tajwan-polprzewodnikiem-globalnej-gospodarki/>
- <https://skarbiec.biz/inwestycje/rynek-nieruchomosci/polska-coraz-atrakcyjniejsza-dla-ekspatow-zyskuja-na-tym-rowniez-nieruchomosci.html>
- <https://skarbiec.biz/inwestycje/rynek-nieruchomosci/polska-coraz-atrakcyjniejsza-dla-ekspatow-zyskuja-na-tym-rowniez-nieruchomosci.html>
- <https://www.cec.gov.tw/english/cms/rProfile>
- <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0040003>
- <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0000001>
- <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0000002>
- https://www.dot.gov.tw/Eng/singlehtml/en_142; <https://investtaiwan.nat.gov.tw/showPage?lang=eng&search=702>
- https://www.dot.gov.tw/Eng/singlehtml/en_144
- <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawHistory.aspx?pcode=D0020050>
- <https://www.electionguide.org/countries/id/209/>
- <https://law.moj.gov.tw/Eng/LawClass/LawHistory.aspx?pcode=D0020010>
- https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Taiwanese_local_elections

O AUTORZE

Grażyna Piechota – prawniczka, doktor nauk humanistycznych w dziedzinie socjologii, doktor habilitowany nauk społecznych w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach. W latach 2002-2010 rzeczniczka prasowa w rządowej i samorządowej administracji publicznej. Profesor w Krakowskiej Akademii im. A. Frycza Modrzewskiego, na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej. Specjalizuje się w zagadnieniach społeczeństwa obywatelskiego, komunikacji politycznej i nowych mediów. Kierowała międzynarodowymi projektami naukowymi we współpracy z uniwersytetami w Niemczech, na Ukrainie oraz na Tajwanie. Stypendystka Center for Chinese Studies w Tajpej w 2019 rok oraz Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej w 2021 roku. Autorka monografii i redaktorka prac zbiorowych poświęconych społeczeństwu obywatelskiemu oraz społecznym, politycznym i kulturowym aspektom komunikowania i public relations.

Opinie wyrażone w powyższym tekście mają charakter autorski i nie należy ich traktować jako stanowiska Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego.

.....
Warszawa, lipiec 2023
www.frdl.org.pl

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego
ul. Żurawia 43, 00-680 Warszawa